

ชื่อสารนิพนธ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำอนุโมทนาในพระพุทธศาสนา
 ผู้วิจัย : พระครูศรีปัญญาวิกรม (บุญเรือง ปญญาวิชโร/เจนทร)
 ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
 อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : รองศาสตราจารย์จิรภัทร แก้วกู่ ป.ธ.๕,ป.ศศ.,พธ.บ., ศศ.ม.
 วันเสร็จสมบูรณ์ :/กุมภาพันธ์/๒๕๕๘

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์ฉบับ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบคำอนุโมทนาในพระพุทธศาสนา, เนื้อหาคำอนุโมทนาในพระพุทธศาสนา และพัฒนาการทางด้านรูปแบบและเนื้อหาคำอนุโมทนาในพระพุทธศาสนา อาศัยข้อมูลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาคือไตรปิฎกและอรรถกถา และข้อมูลในประเทศไทยคือจารึก ตำนาน พงศาวดารและหนังสือสวดมนต์ฉบับต่างๆ แล้วแสดงความสัมพันธ์ต่อเนื่องของชุดข้อมูลข้างต้น

จากการศึกษารูปแบบอนุโมทนา พบว่า มี ๒ ลักษณะ คือ รูปแบบที่เป็นร้อยแก้ว กับรูปแบบที่เป็นร้อยกรอง ส่วนที่เป็นร้อยแก้วมีรูปแบบ และเนื้อหาเป็นเรื่องสั้น ๆ ส่วนใหญ่พบในคัมภีร์อรรถกถา ขณะที่ร้อยกรอง ส่วนใหญ่เป็นอนุสุภาษิต ประเภทปฐยาวัตร และอุปาติคาคาเป็นส่วนใหญ่ โดยในส่วนของอุปาติคาคานั้น มักผสมระหว่างอินทรวชิรคาถา, อุเพนทรวชิรคาถา, อินทรวังสคาถา, และวังสสุทฺธคาถา

ส่วนรูปแบบอนุโมทนาที่พบในประเทศไทย มี ๓ ลักษณะ คือ รูปแบบที่เป็นร้อยแก้ว, รูปแบบที่เป็นร้อยกรอง, และ รูปแบบที่ผสมกันระหว่างร้อยแก้วและร้อยกรอง ส่วนที่เป็นร้อยแก้ว มีรูปแบบเหมือนที่พบในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ส่วนที่เป็นร้อยกรอง รูปแบบฉันทลักษณ์ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นปฐยาวัตรคาถา และอุปาติคาคา แต่อนุโมทนาบางกถาบางส่วน มีการคัดมาจากรูปแบบอนุโมทนาเดิมที่ปรากฏในคัมภีร์ บางส่วนก็คัดมาจากรูปแบบต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำบุญมาปรับใช้เป็นบทอนุโมทนา โดยมีการตัดทอน เพิ่มเติมตามความเหมาะสม ขณะที่อีกส่วนหนึ่ง เป็นของที่แต่งขึ้นใหม่ทั้งหมด

จากการศึกษาเนื้อหาอนุโมทนา พบว่า ส่วนที่คัดมาจากคัมภีร์ โดยเฉพาะจากคัมภีร์พระไตรปิฎก เนื้อจะเน้นที่แสดงหลักธรรม หรือแสดงแนวในการดำเนินชีวิตเป็นหลัก ส่วนคัมภีร์อรรถกถาแม้เนื้อบางส่วนจะยังคงหลักการเดิมไว้ แต่ก็เริ่มมีเนื้อหาเชิงอวยพร

ส่วนคำอนุโมทนาในสังคไทย เนื้อหาส่วนที่คัดมาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนายังคงเดิม แต่ส่วนที่แต่งขึ้นมาใหม่ ไม่พบเนื้อหาที่แสดงหลักธรรม แต่มุ่งเน้นการอวยพรให้ทายกได้รับอภิลักขิตที่พึงปรารถนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งยังมีการอ้างพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ ตลอดสังเขตพรอื่น ๆ เพื่อเป็นเครื่องอวยอภิลักขิตที่พึงปรารถนานั้นด้วย

จากการศึกษาพัฒนาการด้านรูปแบบและเนื้อหาคำอนุโมทนา พบว่า มีพัฒนาการมาโดยลำดับ กล่าวคือ

ในส่วนรูปแบบแม้จะยังคงรูปร้อยแก้ว ร้อยกรองเหมือนรูปแบบเดิมที่พบในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แต่ก็มีมีการเปลี่ยนโครงสร้างฉันทลักษณ์ภายในหลายคำอนุโมทนา มีการตัดทอน

เพิ่มเติมคำอนุโมทนาเดิมบ้าง ที่แต่งขึ้นใหม่มีรูปแบบฉันทลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ขึ้น โดยเฉพาะส่วนที่เป็นอุปชาติคาถา จะไม่พบในอนุโมทนาที่แต่งขึ้นใหม่

ในส่วนของเนื้อหาอนุโมทนา พบมีพัฒนาการค่อนข้างเด่นชัด กล่าวคือ เดิมคำอนุโมทนา โดยเฉพาะคำอนุโมทนาของพระพุทธเจ้า ล้วนมุ่งแสดงธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตเป็นหลัก ขณะที่เนื้อหาคำอนุโมทนาในระดับบรรณกถา เริ่มมีเนื้อหาเชิงอวยพรเพิ่มเข้ามา และมาเด่นชัดจากคำอนุโมทนาในสังคมไทย โดยเฉพาะที่แต่งขึ้นใหม่ เนื้อหาจะเป็นเรื่องของการอวยพรล้วน ๆ